

Online ISSN 2335-2388

mokslo darbai transactions

RESPECTUS PHILOLOGICUS

2013 Nr. 24 (29)

RESPECTUS PHILOLOGICUS Nr. 24 (29)

MOKSLINIS TĖSTINIS LEIDINYS

Leidžia Vilniaus universiteto Kauno humanitarinis fakultetas ir Jano Kochanovskio universiteto Humanitarinis fakultetas Kielcuose du kartus per metus (balandžio 25 d. ir spalio 25 d.).

Mokslo kryptis: filologija (04H). Mokslo sritys: gramatika, semantika, semiotika, sintaksė (H 352), bendroji ir lyginamoji literatūra, literatūros kritika, literatūros teorija (H 390).

Pagrindinės kalbos: lietuvių, lenkų, anglų, rusų.

CZASOPISMO NAUKOWE

Wydawcy: Uniwersytet Wileński – Wydział Humanistyczny w Kownie oraz Uniwersytet Jana Kochanowskiego – Wydział Humanistyczny w Kielcach. Ukazuje się dwa razy w roku: 25 kwietnia i 25 października.

Kierunek naukowy: filologia (04H). Dyscypliny naukowe: gramatyka, semiotyka, semantyka, syntaktyka (H 352), literatura ogólna i porównawcza, krytyka literacka, teoria literatury (H 390).

Podstawowe języki: polski, litewski, angielski i rosyjski.

ONGOING ACADEMIC PUBLICATION

Published twice a year (April 25, October 25) by Vilnius University Kaunas Faculty of Humanities and The Jan Kochanowski University in Kielce Faculty of Humanities.

Scientific field: philology (04H). Research areas: grammar, semantics, semiotics, syntax (H 352), general and comparative literature, literary criticism, literary theory (H 390).

The journal accepts articles and correspondence written in English, Lithuanian, Polish, and Russian.

DUOMENŲ BAZĖS / BAZY DANYCH / ABSTRACTING AND INDEXING

Elektronische Zeitschriftenbibliothek (2002) Arianta (2002)	Frei zugängliche E-Journals Universitätsbibliothek Regensburg
Balcan Rusistics (2004)	Naukowe i branżowe polskie czasopisma elektroniczne Biblioteka Uniwersytetu Śląskiego
C.E.E.O.L. (2005)	Russian Language, Literature and Cultural Studies Central and Eastern European Online Library DFG Nationallizenzen
EBSCO (2006)	Humanities International Complete Humanities Source Current Abstracts Humanities International Index TOC Premier
MLA (2007)	Modern Language Association International Bibliography
Index Copernicus (2008)	Index Copernicus International Journal Master List
Lituanistika (2011)	The database of the humanities and social sciences in Lithuania
Linguistic Bibliography Online (2012)	Brill Leiden, Netherlands
Ulrichs (2013)	Ulrich's Periodicals

PATIKRA / WERYFIKACJA / VERIFICATION

Redakcijos adresas / Adres redakcji / Address of the editorial board

Žurnalas „Respectus Philologicus“
Vilniaus universitetas
Kauno humanitarinis fakultetas
Muitinės g. 8, LT-44280 Kaunas, Lietuva

Respectus Philologicus
Vilnius University
Kaunas Faculty of Humanities
Muitines 8, Kaunas 44280, Lithuania

Tel. +370 37 750 536

El. paštas / E-mail respectus@gmail.com

Interneto svetainė / Strona internetowa / Homepage <http://filologija.vukhf.lt>

Moksliniai ir kalbos redaktoriai / Redakcja naukowa i językowa / Proof-readers

Gabija Bankauskaitė-Sereikienė (lietuvių kalba / język litewski / Lithuanian language)
Kazimierz Luciński, Beata Piasecka (lenkų kalba / język polski / Polish language)
Algis Braun (anglų kalba / język angielski / English language)
Eleonora Lassan, Viktorija Makarova (rusų kalba / język rosyjski / Russian language)

Vertimas / Tłumaczenie / Translation

Beata Piasecka, Živilė Nemickienė

Pagrindinė redaktorė / Redaktor prowadzący / Publishing editor

Viktorija Makarova

Print ISSN 1392-8295, Online ISSN 2335-2388

© Vilniaus universiteto Kauno humanitarinis fakultetas, 2013

© Uniwersytet Jana Kochanowskiego – Wydział Humanistyczny w Kielcach, 2013

REDAKTORIŲ KOLEGIJA — KOLEGIUM REDAKCYJNE

- Eleonora Lissan** VU KHF profesorė, habil. dr. (04H), Lietuva, *vyriausioji redaktorė*
 Profesor Uniwersytetu Wileńskiego – Wydział Humanistyczny w Kownie, dr hab. (04H), Litwa, *redaktor naczelny*
- Kazimierz Luciński** Jano Kochanovskio universiteto Kielcuose profesorius, habil. dr. (04H), Lenkija, *vyriausiosios redaktorės pavaduotojas*
 Profesor Uniwersytetu Jana Kochanowskiego w Kielcach, dr hab. (04H), Polska, *zastępcza redaktora naczelnego*
- Irina Oukhvanova-Shmygova** Baltarusijos valstybinio universiteto profesorė, dr. (04H), Baltarusija, *vyriausiosios redaktorės pavaduotoja*
 Profesor Białoruskiego Uniwersytetu Państwowego, dr (04H), Białoruś, *zastępcza redaktora naczelnego*
- Gabija Bankauskaitė-Sereikienė** VU KHF profesorė, dr. (04H), Lietuva, *atsakingoji sekretorė*
 Profesor Uniwersytetu Wileńskiego – Wydział Humanistyczny w Kownie, dr (04H), Litwa, *sekretarz kolegium*
- Daiva Aliūkaitė** VU KHF docentė, dr. (04H), Lietuva
 Docent Uniwersytetu Wileńskiego – Wydział Humanistyczny w Kownie, dr (04H), Litwa
- Danutė Balšaitytė** VU Užsienio kalbų instituto profesorė, dr. (04H), Lietuva
 Profesor Uniwersytetu Wileńskiego – Instytut Języków Obcych, dr (04H), Litwa
- Wiesław Caban** Jano Kochanovskio universiteto Kielcuose profesorius, habil. dr. (05H), Lenkija
 Profesor Uniwersytetu Jana Kochanowskiego w Kielcach, dr hab. (05H), Polska
- Renato Corsetti** Romos universiteto „La Sapienza“ profesorius, habil. dr. (04H), Italija
 Profesor Uniwersytetu Rzymskiego „La Sapienza”, dr hab. (04H), Włochy
- Anatolij Chudinov** Uralo valstybinio pedagoginio universiteto profesorius, dr. (04H), Rusija
 Profesor Uralskiego Państwowego Uniwersytetu Pedagogicznego, dr (04H), Rosja
- Hans-Jürgen Diller** Bochumo Ruhro universiteto profesorius, habil. dr. (04H), Vokietija
 Profesor Uniwersytetu Ruhry w Bochum, dr hab. (04H), Niemcy
- Aloyzas Gudavičius** Šiaulių universiteto profesorius, habil. dr. (04H), Lietuva
 Profesor Uniwersytetu w Šiauliai, dr hab. (04H), Litwa

- Laima Kalėdienė** Lietuvių kalbos instituto vyriausioji mokslo darbuotoja, profesorė, dr. (04H), Lietuva
Starys pracownik naukowy, profesor w Instytucie Języka Litewskiego, dr (04H), Litwa
- Juris Kastinš** Latvijos universiteto profesorius, habil. dr. (04H), Latvija
Profesor Uniwersytetu Łotewskiego w Rydze, dr hab. (04H), Łotwa
- Asta Kazlauskienė** Vytauto Didžiojo universiteto profesorė, dr. (04H), Lietuva
Profesor Uniwersytetu Witolda Wielkiego, dr (04H), Litwa
- Jurij Kleiner** Sankt Peterburgo universiteto profesorius, habil. dr. (04H), Rusija
Profesor Uniwersytetu w Sankt Petersburgu, dr hab. (04H), Rosja
- Aleksandras Krasnovas** VU KHF profesorius, dr. (04H), Lietuva
Profesor Uniwersytetu Wileńskiego – Wydział Humanistyczny w Kownie, dr (04H), Litwa
- Jadvyga Krūminienė** VU KHF profesorė, dr. (04H), Lietuva
Profesor Uniwersytetu Wileńskiego – Wydział Humanistyczny w Kownie, dr (04H), Litwa
- Jurgita Mikelionienė** Kauno technologijos universiteto docentė, dr. (04H), Lietuva
Docent Uniwersytetu Technologicznego w Kownie, dr (04H), Litwa
- Gerald E. Mikkelson** Kanzaso universiteto profesorius, dr. (04H), JAV
Profesor Uniwersytetu w Kansas, dr (04H), USA
- Olegas Poliakovas** VU KHF profesorius, habil. dr. (04H), Lietuva
Profesor Uniwersytetu Wileńskiego – Wydział Humanistyczny w Kownie, dr hab. (04H), Litwa
- Marek Ruskowski** Jano Kochanovskio universiteto Kielcuose profesorius, habil. dr. (04H), Lenkija
Profesor Uniwersytetu Jana Kochanowskiego w Kielcach, dr hab. (04H), Polska
- Yuri Stulov** Minsko valstybinio lingvistikos universiteto profesorius, dr. (04H), Europos „Amerikos studijų asociacijos“ Baltarusijos filialo prezidentas, Baltarusija
Profesor Państwowego Uniwersytetu Lingwistycznego w Mińsku, dr (04H), prezes białoruskiej filii Europejskiego Stowarzyszenia Studiów Amerykanistycznych, Białoruś
- Leona Tokor** Jeruzalės Žydų universiteto profesorė, habil. dr. (04H), Izraelis
Profesor Uniwersytetu Hebrajskiego w Jerozolimie, dr hab. (04H), Izrael

EDITORIAL BOARD

Eleonora Lissan	Professor (04H), Vilnius University (Kaunas Faculty of Humanities), Lithuania, <i>editor-in-chief</i>
Kazimierz Luciński	Professor (04H), The Jan Kochanowski University in Kielce, Poland, <i>deputy editor-in-chief</i>
Irina Oukhvanova-Shmygova	Professor (04H), Belarusian State University, Belarus, <i>deputy editor-in-chief</i>
Gabija Bankauskaitė-Sereikienė	Professor (04H), Vilnius University (Kaunas Faculty of Humanities), Lithuania, <i>managing secretary</i>
Daiva Aliūkaitė	Associate Professor (04H), Vilnius University (Kaunas Faculty of Humanities), Lithuania
Danutė Balšaitytė	Professor (04H), Vilnius University (Institute of Foreign Languages), Lithuania
Wiesław Caban	Professor (05H), The Jan Kochanowski University in Kielce, Poland
Renato Corsetti	Professor (04H), Sapienza University of Rome, Italy
Anatolij Chudinov	Professor (04H), Ural State Pedagogical University, Russia
Hans-Jürgen Diller	Professor (04H), Ruhr University Bochum, Germany
Aloyzas Gudavičius	Professor (04H), Šiauliai University, Lithuania
Laima Kalėdienė	Professor (04H), Senior Researcher, Institute of the Lithuanian Language, Lithuania
Juris Kastinš	Professor (04H), University of Latvia, Latvia
Asta Kazlauskienė	Professor (04H), Vytautas Magnus University, Lithuania
Jurij Kleiner	Professor (04H), St. Petersburg State University, Russia
Aleksandras Krasnovas	Professor (04H), Vilnius University (Kaunas Faculty of Humanities), Lithuania
Jadvyga Krūminienė	Professor (04H), Vilnius University (Kaunas Faculty of Humanities), Lithuania
Jurgita Mikelionienė	Associate Professor (04H), Kaunas University of Technology, Lithuania
Gerald E. Mikkelsen	Professor (04H), The University of Kansas, USA

Olegas Poliakovas	Professor (04H), Vilnius University (Kaunas Faculty of Humanities), Lithuania
Marek Ruskowski	Professor (04H), The Jan Kochanowski University in Kielce, Poland
Yuri Stulov	Professor (04H), Minsk State Linguistic University, President of European Association for American Studies in Belarus, Belarus
Leona Toker	Professor (04H), The Hebrew University of Jerusalem, Izrael

TURINYS / SPIS TREŚCI

I. PROBLEMOS IR SPRENDIMAI / PROBLEMY I ICH ROZWIĄZANIA

Aleksandras Krasnovas (Lietuva / Litwa). Individuali ir bendruomeninė tapatybė bei jų sąveika grožinėje literatūroje.....	11
Oleg Leszczak (Lenkija / Polska). Społeczny i empiryczny charakter transcendentalnego antropocentryzmu Immanuela Kanta: problem istoty człowieczeństwa	21
Bernard Sypniewski, M. Frankel Sypniewski (JAV / USA). Patterns of Thought.....	36
Наталья Клушина (Rusija / Rosja). Интенциональный аспект современной стилистики.....	50

II. FAKTAI IR APMASTYMAI / FAKTY I ROZWAŻANIA

Yuri Stulov (Baltarusija / Białoruś). The Cityscape in the Contemporary African-American Urban Novel	65
Анна Дашенко (Ukraina / Ukraina). Личностное измерение стиля И-ань: ценностные установки Ли Цинчжао	72
Gintarė Aleknavičiūtė (Lietuva / Litwa). Domestication in the Translation of D. Brown's <i>The Da Vinci Code</i>	87
Anna Wzorek (Lenkija / Polska). Olgi Tokarczuk gra z regułami powieści kryminalnej (na podstawie <i>Prowadź swój plug przez kości umarłych</i>)	98
Simona Amankevičiūtė (Lietuva / Litwa). Kognityvusis požiūris į stereotipinius moters įvaizdžius vizualiojoje reklamos erdvėje.....	108
Елена Казимянец (Lietuva / Litwa). <i>Снег</i> в русской языковой картине мира	121
Oskar Gawlik (Lenkija / Polska). On <i>If</i> and <i>Whether</i> Complement Clauses of <i>See</i> , <i>Wonder</i> , and <i>Know</i> in Contemporary Spoken Academic American English: A Corpus-Based Study.....	131
Евгений Зубков (Lenkija / Polska). Словоупотребления <i>ксива</i> и <i>малява</i> в русском уголовном дискурсе.....	142
Mihaela Culea (Rumunija / Rumunia). “Middle Ground,” “Duality,” and “Diversimilarity” as Responses to Postcolonial and Global Challenges in Chinua Achebe's <i>The Education of a British-Protected Child</i> and <i>No Longer at Ease</i>	151
Malgorzata Krzysztofik (Lenkija / Polska). <i>Recepta duszna i cielesna przeciw powietrzu morowemu</i> ks. Hieronima Powodowskiego (XVI w.) – antropologiczny model lektury.....	162
Malgorzata Przeniosło (Lenkija / Polska). Nauczyciele akademicy na Uniwersytecie Stefana Batorego w Wilnie w okresie międzywojennym.....	176

III. NUOMONĖ / OPINIE I POGLĄDY

- Элеонора Лассан** (Lietuva / Litwa). О причинах вечности сказочных сюжетов
(на материале сказки «Мальчик с пальчик»)..... 194

IV. KONFERENCIJŲ MEDŽIAGA / MATERIAŁY KONFERENCYJNE

- Leszek Szymbański** (Lenkija / Polska). Language Awareness in an Internet Chat Room 203

V. SKAUDŪS KLAUSIMAI / DRAŹLIWE KWESTIE

- Viktorija Makarova** (Lietuva / Litwa). Priešo įvaizdžio formavimas Lietuvos žiniasklaidos
priemonėse: lenkų klausimas..... 213

VI. MOKSLINIO GYVENIMO KRONIKA / KRONIKA ŻYCIA NAUKOWEGO

Konferencijų apžvalgos / Konferencje

- Jurgita Astrauskienė** (Lietuva / Litwa). Tarptautinės mokslinės konferencijos „Tarp eilučių:
lingvistikos, literatūrologijos, medijų erdvė“ *TELL ME 2013* apžvalga 222

- Tatiana Larina** (Russia). Searching for Understanding in Cross-Cultural Communication.... 225

Knygų recenzijos / Recenzje książek

- Лара Синельникова** (Ukraina / Ukraina). ЧЕРВИНСКИЙ, П., 2012. *Язык советской
действительности: Семантика позитива в обозначении лиц*..... 230

- Michał Mazurkiewicz** (Lenkija / Polska). *Sport w sztuce. Sport in Art.* 2012.
M. KOZIOŁ, D. PIEKARSKA, M. A. POTOCKA (eds.)..... 237

- Anonsai / Zapowiedzi** 239

VII. REIKALAVIMAI STRAIPSNIAMS /

- ZASADY OPRACOWYWANIA PUBLIKACJI** 240

- VIII. MŪSŲ AUTORIAI / NASI AUTORZY** 248

CONTENTS

I. PROBLEMS AND SOLUTIONS

Aleksandras Krasnovas (Lithuania). The Interaction of Personal and Communal Identities in Literature	11
Oleg Leszczak (Poland). On the Social and Empirical Nature of Kant's Transcendental Anthropocentrism: The Problem of Human Nature	21
Bernard Sypniewski, M. Frankel Sypniewski (USA). Patterns of Thought.....	36
Natalia Klushina (Russia). The Intentional Aspect of Modern Stylistics	50

II. FACTS AND REFLECTIONS

Yuri Stulov (Belarus). The Cityscape in the Contemporary African-American Urban Novel ...	65
Ganna Dashchenko (Ukraine). The Identity Dimension of the <i>Yi-An</i> Style: The Value System of Li Qingzhao.....	72
Gintarė Aleknavičiūtė (Lithuania). Domestication in the Translation of D. Brown's <i>The Da Vinci Code</i>	87
Anna Wzorek (Poland). Olga Tokarczuk's Game with the Rules of Criminal Novels: The Case of <i>Plough Through the Bones of the Dead</i>	98
Simona Amankevičiūtė (Lithuania). Cognitive Approach to the Stereotypical Placement of Women in Visual Advertising Space	108
Jelena Kazimianec (Lithuania). Snow in the Russian Language Picture of the World.....	121
Oskar Gawlik (Poland). On <i>If</i> and <i>Whether</i> Complement Clauses of <i>See</i> , <i>Wonder</i> , and <i>Know</i> in Contemporary Spoken Academic American English: A Corpus-Based Study.....	131
Eugene Zubkov (Poland). Word Usage of <i>Ксива</i> and <i>Малыва</i> in Russian Criminal Discourse	142
Mihaela Culea (Romania). "Middle Ground," "Duality," and "Diversimilarity" as Responses to Postcolonial and Global Challenges in Chinua Achebe's <i>The Education of a British-Protected Child</i> and <i>No Longer at Ease</i>	151
Malgorzata Krzysztofik (Poland). The Anthropological Model of Reading "Prescription for Soul and Body Against Epidemic Air" by 16 th Century Priest Hieronim Powodowski	162
Malgorzata Przenioslo (Poland). The Academics at Stefan Batory University in Vilnius During the Interwar Period.....	176

III. OPINION

- Eleonora Lassar** (Lithuania). On the Imperishable Reasons of Fairy-Tale Plots:
The Case of *Tom Thumb* 194

IV. CONFERENCE MATERIAL

- Leszek Szymański** (Poland). Language Awareness in an Internet Chat Room 203

V. SENSITIVE ISSUES

- Viktorija Makarova** (Lithuania). The Formation of the Image of the Enemy
in Lithuanian Media Outlets: The Polish Question 213

VI. SCIENTIFIC LIFE CHRONICLE**C o n f e r e n c e s**

- Jurgita Astrauskienė** (Lithuania). Review of the International Scientific Conference
“Thought Elaboration: Linguistics, Literature, Media Expression” (TELL ME 2013) 222

- Tatiana Larina** (Russia). Searching for Understanding in Cross-Cultural Communication.... 225

B o o k r e v i e w s

- Lara Sinelnikova** (Ukraine). CZERWINSKI, P., 2012. *The Language of Soviet Reality:
The Semantics of Positive Personal Evaluations* / ЧЕРВИНСКИЙ, П., 2012.
Язык советской действительности: Семантика позитива в обозначении лиц 230

- Michał Mazurkiewicz** (Poland). *Sport w sztuce. Sport in Art*. 2012.
M. KOZIOL, D. PIEKARSKA, M. A. POTOCKA (eds.)..... 237

- A n n o u n c e m e n t s** 239

- VII. REQUIREMENTS FOR PUBLICATION** 240

- VIII. OUR AUTHORS** 248

V. SKAUDŪS KLAUSIMAI¹ / DRAŽLIWE KWESTIE²

Viktorija Makarova

Vilniaus universitetas

Kauno humanitarinis fakultetas

Sociokultūrinių tyrimų centras

Muitinės g. 8, LT-44280 Kaunas, Lietuva

El. paštas makarovavv@gmail.com

Moksliniai interesai: politinė lingvistika, kognityvinė lingvistika, retorika

PRIEŠO ĮVAIZDŽIO FORMAVIMAS LIETUVOS ŽINIASKLAIDOS PRIEMONĖSE: LENKŲ KLAUSIMAS³

Straipsnyje analizuojamas priešpriešos tarp lenkiškumo ir lietuviškumo Lietuvos žiniasklaidos priemonėse pateikimas. Daroma prielaida, kad Lietuvoje vyksta informacinis karas prieš lenkų tautinę mažumą ir kad šio karo subjektai savo tikslą pasiekia, t. y. visuomenės sąmonėje lenkiškumas yra siejamas su neigiamais dalykais, o lenkai suvokiami kaip priešai. Straipsnyje taip pat aiškinamasi, kokiomis priemonėmis Lietuvoje formuojama neigiami nuomonė apie lenkų tautą.

Tyrimo išvados grindžiamos 2012–2013 metais publikuotų keturių straipsnių ir virš 40-ties antraščių analize. Ji atskleidė, kad Lietuvos žiniasklaidos priemonių redaktoriai reguliariai pateikia naujienas apie įvykius Lenkijoje ir / arba lenkus parinkdami informaciją, kompromituojančią šalį ir jos gyventojus. Taip pat galima teigti, kad Lietuvos žiniasklaidos priemonėse skaitytojams nuolat teigiama mintis, kad lenkų tautos atstovams būdingas nacionalizmas. Žiniasklaidoje dažnai kalbama apie Lietuvoje lenkų keliamą grėsmę lietuviams. Šį fenomeną paaiškina Kopenhagos mokyklos sugrėsminimo teorija: techninio pobūdžio problema igauna grėsmės egzistencijai statusą. Tekstai dažnai konstruojami antitezės lenkai – Lietuva pagrindu, pirmajam elementui priskiriant vien neigiamus, o antrajam – vien teigiamus bruožus. Taip pat atkreiptinas dėmesys į iškraipytą žodžio „diskriminacija“ vartojimą: jis Lietuvos žiniasklaidos priemonėse vartojamas kalbant apie stipresnį konflikto dalyvį.

REIKŠMINIAI ŽODŽIAI: priešas, įvaizdis, lenkai, lietuviai, polonizacija, lietuvybė, politikos instrumentas, žiniasklaida.

Socialinio konflikto teorijos pradininkas Georgas Simmelis rašė, kad nesantaika, priešiškusumas tėra žmogaus būties turinys ir forma (Зиммель 1996). Žmonėms būdinga skirstyti aplinkinius į savus ir svetimus.

Vienas nesantaikos šiuolaikinėje Lietuvos visuomenėje šaltinių yra vadinamasis lenkų klausimas.

¹ Pradedame naują rubriką, kurioje siūlome publikuoti savo darbus tiems autoriams, kurie domisi nepatogiomis, nevienareikšmėmis, net skaudžiomis visuomenės gyvenimo problemomis, išylančiomis įvairiuose diskursuose. Straipsniuose, laikantis politinio korektiškumo principų, išreiškiama asmeninė pozicija ir nuomonė, tad jiems būdingi tam tikri publicistikos elementai. Tikimės, kad naujoji rubrika sulauks skaitytojų dėmesio.

² Wprowadzamy nową rubrykę, w której będziemy zamieszczać artykuły poruszające drażliwe kwestie społeczne w ujęciu dyskursywnym. Artykuły o charakterze opinii dopuszczają pewną publicystyczność przy zachowaniu zasad poprawności politycznej. Mamy nadzieję, że rubryka ta spotka się z zainteresowaniem.

³ Straipsnis parengtas remiantis Vilniaus universiteto Kauno humanitarinio fakulteto moksliniame seminare „Lietuvos lenkų tapatybė ir įvaizdis“, vykusio 2013 m. gegužės 3 dieną, pristatyto pranešimo pagrindu.

Straipsnyje tiriamas priešpriešos tarp lenkiškumo ir lietuviškumo Lietuvos žiniasklaidos priemonėse pateikimas: bandoma įrodyti, kad Lietuvoje vyksta informacinis karas prieš lenkų tautinę mažumą ir kad šio karo subjektai pasiekia savo tikslą – visuomenės sąmonėje lenkiškumas yra siejamas su negatyviais dalykais, o lenkai yra suvokiami kaip priešai. Taip pat bandoma nustatyti, kokiomis priemonėmis Lietuvoje formuojama negatyvi nuomonė apie lenkų tautą.

Tyrimo medžiaga – keturi straipsniai ir virš 40-ties straipsnių antraščių. Analizuoti šie straipsniai: Violetos Grigaliūnaitės „Palaikyti tautiečių į Vilnių ruošiasi liūdnai pagarsėję Lenkijos nacionalistai“ (*15Min.lt*, 2012-03-05), Marijos Aušrinės Pavilionienės „Lenkų vyrų dovanėlė Lietuvos moterims“ (*delfi.lt*, 2013-04-18), Editos Čepelytės „Tauta stojo ginti valstybinės kalbos ir žemės“ (*Vakaro žinios*, 2013-04-29), Eldorado Butrimo „Varšuvos nacionalistų marše dalyvavo ir lietuviai“ (*lrytas.lt*, 2013-05-02). Straipsniai analizei atrinkti pagal chronologiją (2012-03 – 2013-05) ir turinį (lenkai). Publicistinių straipsnių pavadinimai atrinkti pagal paieškos žodį „lenkai“ *Google* paieškos sistemoje ir *delfi.lt* portalo archyve.

Tyrimas atliktas remiantis diskurso analizės principais, t. y. kokybine kalbėjimo analize, bandant suvokti, apie ką rašoma tekste, kas yra pasakyta, kaip apie tai rašoma ir kodėl. Lenkų ir lietuvių priešprieša (turint omenyje antrąjį XXI amžiaus dešimtmetį) jau sulaukė nemažai publicistų, internetinių blogų autorių dėmesio, Vilniaus universiteto bibliotekoje lenkų ir lietuvių priešpriešos tema saugomas diplominis darbas, 2011 metais apgintas VU TSPMI (Misiūtė 2011), tačiau pakankamo Lietuvos mokslininkų dėmesio ši tema kol kas nesulaukė.

Nuo 2011 metų iki dabar Lietuvoje vyksta procesai, skatinantys priešpriešos vystymąsi:

- 1) 2011–2012 metais vyksta diskusijos dėl Švietimo įstatymo (vienas iš aspektų – lietuvių kalbos valstybinio mokyklinio egzamino suvienodinimas lietuvių ir nacionalinių mažumų mokiniais), vyksta organizuoti lenkų ir rusų mitingai;
- 2) 2012-02-07 duodamas interviu Lenkijos dienraščiui *Rzeczpospolita*, Lietuvos užsienio reikalų ministras Linas Linkevičius atsiprašė lenkų už Lietuvos Seimo 2010 metais balandį nepriimtą įstatymą, turėjusį numatyti lenkiškų pavardžių rašymą originalo kalba, pavadindamas minėto įstatymo projekto atmetimą „didele gėda“ (<http://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/lietuvos-ir-lenkijos-brolyste-meile-neapykanta-ar-partneryste.d?id=60682535#ixzz2S5EAmB7w>) (Kirvelytė 2013), šis įvykis turėjo didelį rezonansą visuomenėje;
- 3) 2013-04-28 įvyko mitingas „Už mūsų žemę, kalbą ir valstybę“, ginantis lietuviškosios pusės nuomonę apie Lietuvos (ar bent Vilniaus krašto) polonizaciją.

Reikia paminėti ir priešingus procesus – tai, kad dedamos pastangos suprasti konflikto mechanizmą. 2013-04-18 Varšuvoje ir 2013-04-25 Vilniuje buvo pristatyti Lenkijos Viešųjų reikalų instituto tyrimo „Ar tikrai lenkai ir lietuviai kreivai žiūri vieni į kitus?“ (Valatka 2013) rezultatai.

Lenkai kaip priešai

Vienas iš šiuolaikinių žiniasklaidos priemonių bruožų yra galimybė skaitytojams pareikšti savo nuomonę iš karto prie straipsnių realiuoju laiku ir be tinklapio prižiūrėtojų redagavimo.

Lietuvos skaitytojų komentarai po tektais, skirtais „lenkų klausimui“, liudija apie tai, kad lenkai yra suvokiami kaip priešai: kartais jie vadinami priešais, kartais – nedraugišku subjektu, pvz.: „Šiandien akivaizdu kad Lietuvos PRIEŠAS NR1 – lenkai. Tai faktas“⁴. (<http://m.delfi.lt/article.php?id=41525427&com=1&no=0&s=2>); „Jie niekada nebuvo ir nebus musu partneriai-draugai. Tai tautele kuri visus kaimynus uzkniso ir prisidirbo visiems“ (<http://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/lietuvos-ir-lenkijos-brolyste-meile-neapykanta-ar-partneryste.d?id=60682535#ixzz2S5HPL3Sf>).

Lenkų tautinei mažumai priskiriami nesimpatiški broožai, pvz.: „Ta politika neprieko, kiek teko pazinot lenku visada pastebi kad labai slykstus zmones, su kuriais geriau neturet jokiū reikalū. Neveltui ju visas pasaulis nekencia“ (<http://www.15min.lt/naujiena/ziniosgyvai/istorija/ar-tikrai-lenkai-ir-lietuviai-kreivai-ziuri-vieni-i-kitus-582-327835#ixzz2Ri3NGBhV>).

Lenkai lyginami su agresoriumi („vilkas“), o lietuviai – su auka („avele“), pvz.: „Lenkai dar labiau myletu lietuvius jeigu mes kalbetume tik lenkiskai. Vienu zodziu tyra vilko meile avelei“ (<http://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/lietuvos-ir-lenkijos-brolyste-meile-neapykanta-ar-partneryste.d?id=60682535#ixzz2S5EuwxsK>).

Lenkiškosios pusės „atsakymas“ orientuotas į lietuvių nacionalinį charakterį, pvz.: „Dauguma lietuviu turi labai zema mentalite/ta, ivairiais budais zeminatys lenkus jus zeminat save...“ (<http://www.15min.lt/naujiena/ziniosgyvai/istorija/ar-tikrai-lenkai-ir-lietuviai-kreivai-ziuri-vieni-i-kitus-582-327835#ixzz2Ri4sOzkO>).

Pasitelkiamos etiketės su negatyvia konotacija, pvz., „atsilikusieji lietuviški

šovinistai“: „Mam pytanie do zacofanych szowinistów lituwiskich, a czy Lietuva ma ustawę o mniejszościach narodowych jak polska (...) Co za wstyd, co to za zadupie Europy ta Lietuva??“ (<http://pl.delfi.lt/aktualia/litwa/adamkus-zabraklo-dialogumiedzy-dwoma-narodami.d?id=61246431#ixzz2RiAGBBcZ>).

Komentavimo galimybė vertinama skirtingai. Iš pirmo žvilgsnio atrodo, kad tai yra šiuolaikiška ir demokratiška, tačiau komentavimas, ypač anonimiškas, atveria kelią vadinamajam trolingui, t. y. provokaciniam bendravimui, siekiančiam sukurti konfliktinę situaciją. Be to, dažnai kyla klausimas, kiek komentaruose pareikštos nuomonės atskleidžia vyraujančias nuomones visuomenėje. Koks bebūtų atsakymas į šį klausimą, akivaizdu, kad komentatorių nuomonę komentarai tikrai atskleidžia.

Žiniasklaidos antraštės

Paieškos sistemai *Google* uždavus surasti antraštes lietuvių kalba su žodžiu „lenkai“ per pastaruosius 12 mėnesių, buvo pateikti tokie rezultatai.

Iš 30 pirmųjų pavadinimų net 16 buvo neigiamos konotacijos, pvz.: „Dar šiais metais lenkai marihuaną rūkys legaliai“; „Vilniuje trys lenkai vidury dienos išniekino Prezidentūrą“; „Apeidami įstatymus lenkai žemės sklypus ir nuomojasi, ir perka“; „Lietuviškoms mokykloms Punske lenkai didesnio finansavimo nežada“; „G. Storpirštis: mūsų tolerancija lenkai naudojasi kaip silpnumu“ ir t. t. Tik dviejuose pavadinimuose buvo galima pajusti teigiamą konotaciją: „Tyrimas: lenkai apie mus galvoja geriau nei mes apie juos; Vinkus: „Lenkai – geriausi mūsų draugai!““ Penkias antraštes galima apibūdinti kaip neutralias: „Lenkai aprenė A. Merkel kaip konclagerio kalinę“; „Lenkai planuoja eiti

⁴ Čia ir toliau pateikiamų pavyzdžių rašyba originali.

į Lietuvos maisto sektorių ir renovaciją“; „Ar tikrai lenkai ir lietuviai kreivai žiūri vieni į kitus?“; „Lietuvos lenkai nelygintini su Londono lietuviais“; „R. Lewandowski šlovina ir lenkai, ir vokiečiai“.

Naujienu portalas *delfi.lt* beveik kasdien publikuoja po vieną, dvi naujienas iš Lenkijos, dažniausiai juose kalbama apie kriminalus arba kuriozus, pvz.: „Šiurpi statistika: nėštumą nutraukė kas ketvirta lenkė“; „Pavydus lenkas bandė gyvsidabriu nuuodyti visus žmonos gimines“; „Lenkijoje pedofilas išnaudojo penkis savo brolio vaikus“.

Galima daryti išvadą, kad Lietuvos žiniasklaidos priemonių redaktoriai labai domisi Lenkija. Tačiau tendencija parinkti informaciją, kompromituojančią šalį ir jos gyventojus, yra stipri ir nuosekli.

Priešiškumo argumentai

Apie tai, kur slypi nesantaikos priežastys, galima sužinoti iš 2013 metų balandžio mėnesį tinklapyje *peticijos.lt* paskelbto pareiškimo „Reikalavimas ginti Lietuvos Respublikos valstybinę kalbą ir teritorinę vientisumą“ (<http://www.peticijos.lt/visos/71086>) (Songaila).

Pirmiausiai reikalaujama „neiškraipyti autentiškų etninių lietuvių žemių vietovardžių <...> neįteisinti polonizuotų ar suslavintų vietovardžių viešosios rašybos“.

Antrajame punkte išdėstyta gatvių pavadinimų lenkų kalba rašymo problema. Pasak

autorių, pavadinimai lenkų kalba pažeidžia Lietuvos teritorijos vientisumą „paminant kitų piliečių teises“.

Trečiasis ginčių pagrindas yra vardų rašyba pasuose. Peticijos autoriai, atstovaudami Lietuvos valdančiosios daugumos nuomonei, reikalauja „nekeisti lietuvių kalbos abėcėlės <...> – tradicinį Lietuvos kultūros paveldą“.

Ketvirtas jautrus momentas yra lietuvių kalbos egzamino reikalavimų suvienodinimas visose mokyklose (t. y. neskiriant lietuvių kaip gimtosios ir lietuvių kaip išmokytos kalbos), „nes nevienodas lietuvių kalbos vertinimas diskriminuoja ir segreguoja (LR Konstitucijos 29 str.) Lietuvos Respublikos piliečius“.

Sąrašo pabaigoje pateikiama idėja, kad „Lenkija pripažintų prieškarinę rytų Lietuvos okupaciją neteisėta ir atsiprašytų dėl prievartinės polonizacijos“ bei nutrauktų „vadinamosios Lenko kortos dalinimą Lietuvos Respublikos piliečiams <...> kad būtų nutrauktas jos [Lenkijos – V. M.] politikų vykdomas Lietuvos šmeižimas ir dezinformacija“.

Peticiją pasirašė virš 8,5 tūkstančių žmonių. Tai nėra itin didelis skaičius (pvz., jis toks pat, kaip Zarasų miestelio gyventojų skaičius prieš masinę emigraciją į Vakarų po Lietuvos stojimo į ES), tačiau komentarų turinys parodo, kiek emocinės energijos yra sukaupta šiame SOS-kreipimesi (žr. 1 lentelę).

1 lentelė. Pasirašiusiųjų peticiją „Reikalavimas ginti Lietuvos Respublikos valstybinę kalbą ir teritorinę vientisumą“ sąrašo fragmentas (<http://www.peticijos.lt/visos/71086/signed>)

<i>Pasirašiusiųjų numeris</i>	<i>Pasirašiusiųjų vardas, pavardė</i>	<i>Pasirašiusiųjų komentarai</i>
8596	Zofija Kriaukšlienė	Lenkai lauk is lietuvos!!! VOn polish noobs,back 2 ur hole :D
8595	Rolandas Derpas	Ne lenkams Lietuvoje!
8594	Martynas Viederis	Lenkus lauk!

Priešiškumo išreiškimo būdai

Tekstų analizė parodė, kad juose dažnai minimas lenkų tautos atstovams būdingas nacionalizmas. Taip pat kalbama apie lenkų keliamą Lietuvoje grėsmę lietuviams. Tekstai dažnai konstruojami antitezės pagrindų⁵, pasitelktas negatyvių prasmų sekos būdas⁶, oponentų asmenybės niekinimas.

Lenkai – nacionalistai

2012 m. kovo 17 dieną Vilniuje vyko vadinamasis „lenkų“ mitingas, organizuotas dėl Švietimo įstatymo pakeitimų. Lenkų ir rusų mokyklų (bei kitų organizacijų) atstovai protestavo prieš lietuvių kalbos egzamino reikalavimų suvienodinimą visiems šalies mokiniams. Prieš 12 dienų, kovo 3 dieną, naujienų portalas *15min.lt* paskelbė tekstą „Palaikyti tautiečių į Vilnių ruošiasi liūdnei pagarsėję Lenkijos nacionalistai“ (Grigaliūnaitė 2012). Norėtusi atkreipti dėmesį į tris momentus šiame straipsnyje.

Pirma, tekste rašoma: „Protestuotojai gali sulaukti pastiprinimo iš Lenkijos – kaimyninės šalies nacionalistinių organizacijų atstovai pasiryžę atvažiuoti...“ Toliau dar kartą išsakoma ta pati mintis: „Lenkų nacionalistai, atrodo, pasiruošę važiuoti į Vilnių“. Pasakymai sukonstruoti netiesiogine nuosaka (*gali sulaukti, atrodo*). Tai visiškai nereiškia, kad nacionalistai iš užsienio tikrai atvažiuos.

Antra, tekste plėtojama mintis apie Lenkijos nacionalistus: „Lenkijos nacionalistai kartu su prie jų besišliejančiais fašistuojančiais skustagalviais bei futbolo chuliganais sukėlė ir didžiausias per pastarąjį dešimtmetį riaušes pernai lapkričio

11 dieną minint Lenkijos Nepriklausomybės dieną Varšuvos centrinėje aikštėje“. Čia pat minimi *fašistuojantys skustagalviai*, ir nesvarbu, kad pasakojama apie įvykius Lenkijoje. Svarbu, kad tekste, anonsuojančiame būsimą mitingą, skaitytojas pamatė žodžius, stimuliuojančius nerimo jausmą.

Violetos Grigaliūnaitės straipsnį užbaigia nuotrauka, vaizduojanti „riaušes pernai lapkričio 11 dieną minint Lenkijos Nepriklausomybės dieną Varšuvos centrinėje aikštėje. Tikriausiai straipsnių autorių intencija buvo perspėti skaitytojus, ko galima tikėtis iš mitingo, kuris įvyks Vilniuje. Mitingas praėjo taikiai ir ramiai. Tačiau skaitytojams buvo pateiktas angažuotas mitingo dalyvių įvaizdis.

Kitas pavyzdys. Pasibaigus tarptautinei Darbo dienai, naujienų portalas *lrytas.lt* gegužės 2-ąją dieną pateikė pirmą naujieną apie gegužės pirmosios įvykius: „Varšuvos nacionalistų marše dalyvavo ir lietuviai“ (Butrimas 2013). Įdomu, kad pasirinkta svarbiausia naujiena nėra susijusi nei su Darbo diena, nei su Lietuva, nei su šventinės dienos įvykiais. Pirmosios naujienos statusą įgavo žinia, kurioje figūroja *lenkai* ir *nacionalistai*. Žodžiai „nacionalizmas“, „nacionalistas“ šiuolaikinėje Europoje dažnai minimi su neigiama konotacija. Lietuvoje kaip nacionalizmo sergėtojai dažnai parodomi lenkai.

Grėsmė

Kalbant apie problemas, susijusias su lenkų tauta Lietuvoje, dažnai vartojama sąvoka „grėsmė“, pvz.: „<...> žmonių neraštingumas ir tamsumas, kritiško mąstymo stoka, visuomenės pažangos neigimas, dogmatizmas ir fanatizmas, kurie yra didžiausia grėsmė valstybei; vienas ryškiausių šių grėsmių įrodymų yra Lietuvos lenkų rinki-

⁵ Apie tekstų kūrimą antitezių pagrindų žr.: Лассан 1999.

⁶ Apie negatyvių prasmų kartojimąsi žr. ten pat.

mų akcijos Seime registruotas...“ (Pavilionienė 2013).

Netiesiogiai apie grėsmę kalbama ir tokiais atvejais, kai kalbantysis sako žodžius „ginti“, „pavojus“, „išpuolis“, pvz.: „Tauta stoji ginti valstybinės kalbos ir žemės“; „Reikia ginti savo valstybę, kalbą“; „Tautiečiai įsitikinę: valstybė pavojuje“; „Valstybei iškyla pavojus“; „Išpuolis prieš Lietuvą“ (Čepelytė 2013).

Grėsmės koncepto problema yra gerai žinoma politikos mokslų atstovams. Kopenhagos mokyklos mokslininkai (Barry Buzanas, Ole Wæve, Jaap de Wilde) sukūrė sugrėsminimo teoriją, kuri paaiškina tokį reiškinį, kai techninė problema įgauna egzistencinės problemos statusą⁷. Pavyzdžiui, Lietuvoje klausimas dėl sienos tarp Rusijos (Kaliningrado srities) ir Europos Sąjungos pradžioje buvo tiesiog techninė problema. Laikui bėgant šį klausimą imta politizuoti ir problema tapo energetinio saugumo problema. Tas pats vyksta ir su Lietuvai siūlomomis Rusijos dujų kainomis. Problema turi neabejotiną valstybės saugumo statusą, nors jos pagrindas – paprasti kapitalistinės rinkos dalykai. „Bet koks konfliktas gali vystytis kaip techninių, sprendžiamų paprastai įprasto derybų proceso rėmuose, problemų konfliktas, bet kai tik situacijos elementu tampa kultūrų arba civilizacijų priešprieša, vedanti prie visuomenės nuomonės ir identiteto nustatymo mobilizavimo, prasideda politizavimo stadija, o po jo konfliktas gauna saugumo problemos pobūdį“ (Макарычев 2008).

Lietuvoje lenkų tautinės mažumos kalbos ir elgesio aktai traktuojami kaip grėsmės ženklai, nors dalis visuomenės suvokia, kad konflikto objektai yra tiesiog

supolitizuoti, pvz.: „Kalbant apie tuos, kurie norėtų pavardes pasikeisti, turėtų įrodymų, kad jų pavardė turėtų būti rašoma kitaip, nes yra nelietuviškos kilmės, turėtų būti visa keitimosi procedūra nustatyta. Tiesą sakant, aš nelabai supratau, ko ten protestuoja. Kai buvau susitikęs su Sąjūdžio vadovais, informavau, kokių klausimų mes dirbame. Bet kažkodėl norima tą klausimą politizuoti, susieti su tam tikrais LLRA dalykais. Kaip sakiau, čia yra bendros problemos, kurias mes, būdami europiečiai, turime išspręsti ir išspręsti taip, kad tai neprieštarautų mūsų Konstitucijai“, – sakė Teisingumo ministras Juozas Bernatoniš (Jačasuskas 2013).

M. Misiūtė savo darbe (2011) lenkų tautinės mažumos padėtį nagrinėja pasitelkusi sugrėsminimo teoriją. Autorė detalai parodo, kaip „lenkų tautinė mažuma sugrėsmina savo tapatybę ir pateikia Lietuvos valdžios ar lietuvių tautinės daugumos veiksmus kaip grėsmę, lietuvių tautinė dauguma sugrėsmina savo tapatybę ir pateikia lenkų tautinės mažumos veiksmus kaip grėsmę jai“ (Misiūtė 2011). Įrodoma, kad vyksta abipusis oponentų demonizavimas. Tačiau šio straipsnio autorė norėtų pabrėžti, kad konflikto pusių jėgos ženkliai skiriasi, ir mažumos grėsmė daugumai turi gynybos bruožų. Kalbėdami apie grėsmę iš mažumos pusės, dauguma žmonių neretai vartoja diskriminacijos sąvoką (pvz., „Lietuvos moksleiviai jaučiasi diskriminuojami ir reikalauja vienodų egzaminų“), bet iki šiol ši sąvoka reiškė jėgos ir valdžios piktnaudžiavimą. Akivaizdu, kad lenkų tautinė mažuma neturi Lietuvoje daugiau jėgos ir valdžios nei lietuvių tauta. Taigi, žaidžiant žodžiu „diskriminacija“, esamą konfliktą tiesiog bandoma priskirti prie kitų jautrių situacijų (moterų, seksualinių mažumų ir kt. silpnesnių visuomenės narių diskriminavimas), kai palaikymą gauna diskriminavimo objektas.

⁷ Pvz., BUZANAS, B., 1997. *Žmonės, valstybės ir baimė: tarptautinio saugumo studijos po šaltojo karo*. Vilnius: Eugrimas.

Lenkai – Lietuva

Antitezė lenkai – Lietuva yra bazinės opozicijos savas – svetimas arba mes – jie variantas. Ir dažnai antitezė lenkai – Lietuva yra Lietuvos žiniasklaidos tekstų pagrindas. Priešpriešą galima ne tik pajusti iš pasakojimo, bet ir pamatyti viename sakinyje, pvz.: [protestuojama prieš] „antivalstybinių jėgų vykdomas provokacijas bei Lietuvos valstybę žeminančią užsienio politiką ir palaikomi tautos interesus ginantys žingsniai“ (Čepelytė 2013). Priešprieša seka iš to, kad vienoje pusėje yra „antivalstybinės jėgos“ (su joms būdingomis „provokacijomis“ ir Lietuvą „žeminančia“ politika), kitame – tautos (lietuvių arba Lietuvos?) interesai.

Kitas pavyzdys: „Lenkų rinkimo akcijos vyrų pastanga įstatymo prievarta gerinti Lietuvos moterų vaisingumo rodiklius yra „didingas“ šlėktų palikuonių gestas, tačiau įstatymų pataisų autoriai nesuvokia, kad valstybės prievarta, psichologiniu smurtu prieš moterį ir Baudžiamojo kodekso bausmėmis“ (Pavilionienė 2013). Pavyzdys yra įdomus dar ir tuo, kad jis ne tik demonstruoja antitezės egzistavimą, bet ir tam tikrą retorinį būdą, kai siekiama sustiprinti savo nuomonę negatyvių prasmų seka. Analizuojamame straipsnyje vartojami žodžiai, turintys stiprią neigiamą konotaciją, be to, jie apibūdina lenkų tautos atstovus: *prievarta*, „*didingas*“ (kabutės, tikriausiai, reiškia, kad žodį reikia suprasti atvirkščiai: „žemas“), *nesuvokia*, *smurtu*, *bausmėmis*.

Kitas pavyzdys iš A. M. Pavilionienės (2013) teksto: „Jų pastangos Lietuvoje stabdyti žmogaus teisių saugos raidą yra tik beviltiško konvulsijos. Vėliau ar anksčiau Lietuva taps atvira, šiuolaikiška, demokratiška, realiai žmogaus teises gerbiančia ir jas ginančia valstybe.“ Vėl akivaizdi priešprieša tarp Jų ir Mūsų, be

to, Jiems priklauso šie negatyvūs veiksmai: „stabdyti žmogaus teisių saugos raidą“ ir „beviltiško konvulsijos“. O (būsimo) Lietuvos bruožai turi itin patrauklių prasmų: „atvira, šiuolaikiška, demokratiška, realiai žmogaus teises gerbiančia ir jas ginančia“. Galima išvelgti ne tik priešpriešą semantiniame ir sintaksiniame lygmenyje, bet ir tokį teksto gavėjo įtikinimo būdo naudojimą kaip prasmų kartojimąsi.

Kitas A. M. Pavilionienės (2013) sakinytis demonstruoja, kaip suabejojama jų, t. y. oponentų, lenkų atstovų, intelektualiniais gebėjimais: „Grupė Seimo narių [Lietuvos Lenkų rinkimo akcijos – V. M.], pateikusių minėtą įstatymą ir pataisas, nežino ar apsimeta nežinantys, kad šiuolaikinis pasaulis grindžiamas žmogaus teisėmis ir laisvėmis, lyčių lygybe ir lygiomis galimybėmis, moters teisėmis, žmogaus lytinėmis ir reprodukcinėmis teisėmis.“ Atkreiptinas dėmesys į frazę „nežino ar apsimeta nežinantys, kad šiuolaikinis pasaulis“. Tikriausiai tai yra retorinė priemonė, sustiprinanti mintį apie intelektualinę oponentų negalią, nes negali būti, kad jie „nežino“. Reiškia – „apsimeta nežinantys“. Tai yra, oponentai orientuojasi į primityvias vertybes, o proponentai – į „žmogaus teises ir laisves, lyčių lygybes“ ir kitas šiuolaikines europietiškas vertybes.

Išvados

Kalbėjimas apie lenkų tautą Lietuvos žiniasklaidos priemonėse liudija, kad visuomenėje egzistuoja atviras konfliktas ir lenkų tauta yra vaizduojama kaip nedraugiška Lietuvos valstybei. Būtent tokius požymius nurodo rusų mokslininkas Andrejus Fatejevas, formuluodamas priešo įvaizdžio sąvokos turinį: priešo įvaizdžiu jis vadina ideologinę antagonizmo visuomenėje išraišką, dinaminį nedraugiškų valstybei ir jos piliečiams jėgų simbolį (Фатеев 1999).

A. V. Fatejevo priešo įvaizdžio definicijoje dar minimas ir trečias bruožas – tai yra „valdančiųjų politikos instrumentas“. Ar Lietuvos lenkų tautos demonizavimas yra mūsų valdžios politikos instrumentas?

Žymus slovėnų filosofas Slavojus Žižekas sako, kad pseudonatūraliai etnoreliginiai konfliktai tiesiog tampa politikos forma mūsų laikais, kai tikroji politika miršta, o jos vietą užima socialinis administravimas. Vieninteliu konfliktų šaltiniu depolituotoje kapitalistinėje visuomenėje lieka kultūrinė

(etninė, religinė) įtampa (Жижек 2010). O gal lenkų klausimo sugrėsminimas ir lenko priešo įvaizdžio formavimas yra tiesiog mūsų šalies valdžios klaidų kompensavimas?

Įdomu būtų pamąstyti tema „Kas kalta?“, tačiau daug naudingiau būtų pasiūlyti atsakymą į kitą amžiną klausimą „Ką daryti?“ Autorė siūlytų humanitarinių mokslų atstovams populiarinti kritiško mąstymo principus tose pačiose žiniasklaidos priemonėse ir taip neutralizuoti lenkų klausimo sugrėsminimą.

Literatūra

BUTRIMAS, E., 2013. Varšuvos nacionalistų marše dalyvavo ir lietuviai. *lrytas.lt*, 2013-05-02. Prieiga: <http://www.lrytas.lt/pasaulis/ivykiai/var-suvos-nacionalistu-marse-dalyvavo-ir-lietuviai.htm> [žr. 2013-05-03].

BUZANAS, B., 1997. *Žmonės, valstybės ir baimė: tarptautinio saugumo studijos po šaltojo karo*. Vilnius: Eugrimas.

ČEPELYTĖ, E., 2013. Tauta stojo ginti valstybinės kalbos ir žemės. *Vakaro žinios*, 2013-04-29.

GRIGALIŪNAITĖ, V., 2012. Palaikyti tautiečių į Vilnių ruošiasi liūdnai pagarsėję Lenkijos nacionalistai. *15min.lt*, 2012-03-05. Prieiga: <http://www.15min.lt/naujiena/aktualu/lietuva/palaikyti-tautieciu-i-vilniu-ruosiasi-liudnai-pagarseje-lenkijos-nacionalistai-56-201267#ixzz2S5XztPGD> [žr. 2013-05-01].

JAČAUSKAS, I., 2013. J. Bernatonis apie protestą prieš LLRA: nelabai supratau. *diena.lt*, 2013-04-16. Prieiga: <http://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/j-bernatonis-apie-protesta-pries-llra-nelabai-supratau.d?id=61273437#ixzz2S59cWOT8> [žr. 2013-06-06].

KIRVELYTĖ, L., 2013. Lietuvos ir Lenkijos brolystė, meilė (neapykanta) ar partnerystė? *Atgimimas*, 2013-02-16. Prieiga: <http://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/lietuvas-ir-lenkijos-brolyste-meile-neapykanta-ar-partneryste.d?id=60682535#ixzz2S5EAmB7w> [žr. 2013-05-03].

MISIŪTĖ, M., 2011. *Grėsmių konstravimas: lenkų tautinės mažumos atvejis Lietuvoje: baka-lauro darbas*. Vilnius: VU TSPMI.

PAVILIONIENĖ, M. A., 2013. Lenkų vyrų kū dovanėlė Lietuvos moterims. *delfi.lt*, 2013-04-18. Prieiga: <http://www.delfi.lt/news/ringas/politics/mapavilioniene-lenku-vyruku-dovane-lietuvas-moterims.d?id=61143439> [žr. 2013-05-01].

SONGAILA, G. *Reikalavimas ginti Lietuvos Respublikos valstybinę kalbą ir teritorinį vientisumą*. Prieiga: <http://www.peticijos.lt/visos/71086> [žr. 2013-06-06].

VALATKA, R., 2013. Ar tikrai lenkai ir lietuviai kreivai žiūri vieni į kitus? *15min.lt*, 2013-04-19. Prieiga: <http://www.15min.lt/naujiena/ziniosgyvai/istorija/ar-tikrai-lenkai-ir-lietuviai-kreivai-ziurivieni-i-kitus-582-327835> [žr. 2013-05-03].

ЖИЖЕК, С., 2010. *Против прав человека*. Prieiga: <http://ru.theanarchistlibrary.org/library/slavoj-jijek-protiv-prav-cheloveka/> [žr. 2013-05-01].

ЗИММЕЛЬ, Г., 1996. Человек как враг. In: Г. ЗИММЕЛЬ, 1996. *Избранное*. Том 1. *Философия культуры*. Москва: Юрист. Prieiga: <http://filosof.historic.ru/books/item/f00/s00/z0000080/index.shtml> [žr. 2013-05-01].

ЛАСАН, Э. Р., 1999. *Дискурс власти и инакомыслия в СССР: когнитивно-риторический анализ*. Вильнюс: ВУ.

МАКАРЫЧЕВ, А., 2008. Безопасность и возвращение политического: критические дебаты в Европе. *Индекс безопасности*, № 4 (87), т. 14, 25–40.

ФАТЕЕВ, А. В., 1999. *Образ врага в советской пропаганде. 1945–1954 гг.* Москва: РАН.

Viktorija Makarova

Vilnius University, Lithuania

Research interests: political linguistics, cognitive linguistics, rhetoric

THE FORMATION OF THE IMAGE OF THE ENEMY IN LITHUANIAN MEDIA OUTLETS: THE POLISH QUESTION

Summary

This article analyzes the opposition of Polish and Lithuanian identities as presented in Lithuanian media outlets. It is assumed that an information war is being waged against the Polish cultural minority and that the instigators of this war are achieving their goal, i.e., being Polish bears a negative association in the public consciousness, which also construes Poles as enemies. The article investigates the means by which this negative opinion about the Polish nationality in Lithuania is formed. The conclusions are based on an analysis of four articles and more than 40 headlines published in 2012–2013, and show that the editors of Lithuanian media outlets regularly present news about events in Poland and/or Poles themselves by choosing information that casts aspersions on the country and its inhabitants. The readers of the Lithuanian media are constantly fed the idea that Poles are characteristically nationalistic. Indeed, the media frequently discuss the danger to Lithuanians posed by Poles in Lithuania. This phenomenon can be explained by the Copenhagen School's Theory of Securitization: a problem that is technical in nature is given the status of an existential threat. Texts often convey the antithesis *Poles—Lithuania*, in which the first element is given only negative features and the second only positive. Attention is also drawn to the distorted usage of the word "discrimination": in Lithuanian media outlets it is applied when discussing the stronger member of the conflict.

KEY WORDS: enemy, image, Poles, Lithuanians, Polonization, Lithuanian identity, political instrument, media.

Viktorija Makarova

Uniwersytet Wileński, Litwa

Zainteresowania naukowe: lingwistyka polityczna, lingwistyka kognitywna, retoryka

KREOWANIE WIZERUNKU WROGA W LITEWSKICH MASS MEDIACH: KWESTIA POLSKA⁸**Streszczenie**

W artykule przedstawiono analizę konfrontacji polskości z litewskością w litewskich mass mediach. Postawiono hipotezę, że na Litwie trwa wojna informacyjna skierowana przeciw polskiej mniejszości narodowej i że podmioty tej wojny osiągają swój cel, tj. w świadomości społeczeństwa polskość jest wiązana z aspektami negatywnymi, a Polacy są postrzegani jako wrogowie. Podjęto także próbę wyjaśnienia, za pomocą jakich środków na Litwie kształtuje się ujemną opinię o narodzie polskim.

Wnioski oparto na analizie czterech artykułów i ponad czterdziestu nagłówków prasowych, opublikowanych w latach 2012–2013. Z badań wynika, że redaktorzy litewskich mediów regularnie przekazują wiadomości o wydarzeniach w Polsce i/lub o Polakach, wybierając informacje kompromitujące kraj i jego mieszkańców. Można też twierdzić, że czytelnikom litewskiej prasy wpajane jest przekonanie, że przedstawiciele narodu polskiego cechuje nacjonalizm. W mediach często mówi się o zagrożeniu dla Litwinów ze strony litewskich Polaków. Ten fenomen wyjaśnia teoria sekurytyzacji, sformułowana przez szkołę kopenhaską: problem o charakterze technicznym urasta do rangi zagrożenia dla egzystencji. Teksty często są konstruowane na zasadzie antytezy *P o l a c y – L i t w a*, pierwszemu z tych elementów przypisując wyłącznie cechy ujemne, drugiemu zaś – wyłącznie dodatnie. Należy również zwrócić uwagę na niewłaściwe użycie wyrazu „dyskryminacja”: w litewskich mediach jest on używany w odniesieniu do silniejszego uczestnika konfliktu.

SŁOWA KLUCZOWE: wróg, wizerunek, Polacy, Litwini, polonizacja, litewskość, instrument polityki, mass media.

Gauta 2013 05 09

Priimta publikuoti 2013 07 15

⁸ Artykuł został przygotowany na podstawie referatu wygłoszonego na seminarium naukowym „Tożsamość i wizerunek litewskich Polaków”, zorganizowanym w dniu 3 maja 2013 r. na Uniwersytecie Wileńskim – Wydział Humanistyczny w Kownie.